

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ»

код ЄДРПОУ 43296244

Н А К А З

16.06.2025

Київ

№ 96 -аг

**Про затвердження
інструктивно- методичних
рекомендацій щодо здійснення
експертизи об'єктів грифування,
перекладених мовами
національних меншин**

На виконання пункту 3 наказу Міністерства освіти і науки України «Про утворення предметних (галузевих) експертних комісій та експертних груп» від 20.11.2024 № 1636,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити інструктивно-методичні рекомендації щодо здійснення експертизи об'єктів грифування, перекладених мовами національних меншин.
2. Забезпечити організаційно-методичний і цифровий супровід здійснення експертизи об'єктів грифування, перекладених мовами національних меншин (Ольга МІРОШНИКОВА, Юрій КОВАЛЬЧУК).
3. Відділу матеріально-технічного забезпечення (Андрій ПАВЛОЩУК) оприлюднити наказ на офіційному вебсайті державної установи «Український інститут розвитку освіти».
4. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Т.в.о. директора

Оксана ФЕДОРЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом державної установи

«Український інститут

розвитку освіти»

№ 96-ар від 16.06. 2025 року

Інструктивно-методичні рекомендації щодо здійснення експертизи об'єктів грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин

Інструктивно-методичні рекомендації розроблені для видавництв та експертів із метою ознайомлення з процедурою здійснення експертизи об'єктів грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин.

І. Процедура здійснення експертизи навчальної літератури

Відповідно до пункту 13 розділу I Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05 червня 2023 року № 675, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 липня 2023 року за № 1203/40259 (далі – Порядок), електронні версії (копії, аналоги) об'єктів грифування, а також об'єкти грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин, надруковані збільшеним або рельєфно-крапковим шрифтом (за умови отримання позитивної експертної оцінки про відповідність перекладу їх змістових частин змісту оригінальних об'єктів грифування, адаптації завдань та ілюстративної частини об'єкта грифування до психофізичних особливостей сприймання осіб з порушенням зору), мають грифи оригінальних об'єктів грифування. Порядок визначає механізм здійснення експертизи, надання навчальній літературі та навчальним програмам (далі – об'єкти грифування) грифів «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі», а також – інші рішення, що регламентовані Порядком.

Навчальна література – електронні та паперові видання, що створені для забезпечення освітнього процесу (електронні підручники та навчальні посібники; підручники та навчальні, навчально-практичні й навчально-методичні посібники).

Здійснення експертизи об'єктів грифування та ухвалення рішень щодо рекомендацій їх використання в освітньому процесі забезпечує експертна комісія та експертна група.

Експерт – фізична особа, яка проводить експертизу на засадах прозорості, доброчесності, фаховості та незалежності.

Експерт несе персональну відповідальність за доброчесність та якість експертних висновків у порядку, установленому законодавством та угодами, укладеними з ним установою, відповідальною за організацію роботи щодо здійснення експертизи, – державною установою «Український інститут розвитку освіти».

У межах реалізації права здобувачів освіти з числа національних меншин та корінних народів на навчання рідною мовою, в українській освіті дедалі частіше використовуються перекладені навчальні видання — зокрема, підручники, посібники, е-додатки, адаптовані з української мови на мови національних спільнот.

Такі об'єкти не проходять повторного грифування, однак підлягають експертній оцінці щодо якості перекладу, його відповідності змісту оригінального видання, а також відповідності мовним, культурним та дидактичним особливостям цільової аудиторії.

Експертиза перекладених видань спрямована не на повторну перевірку змісту з позиції навчальної доцільності (яка вже здійснена під час грифування українськомовного оригіналу), а на оцінювання якості трансформації цього змісту засобами мови перекладу. У центрі уваги — не лише лексична точність, а й смислова, стилістична, вікова та педагогічна відповідність тексту, що потрапить до рук учнів.

У роботі з такими об'єктами експерт має:

- розуміти, що переклад — це не механічна дія, а педагогічна адаптація, спрямована на збереження змісту та доступність подачі матеріалу;
- урахувати мовні, культурні та правові норми, які можуть відрізнятися від українськомовного контексту;
- працювати не з порівнянням "буква в букву", а з порівнянням смислу, функції, дидактичного навантаження;
- приділяти увагу термінології, художнім текстам, цифровим ресурсам, які часто стають найбільш складними для перекладача й вимагають фахового судження.

Особлива увага експерта має бути зосереджена на:

- відтворенні фахових понять у сфері предмета (особливо в математиці, природничих науках, історії);
- мовній нормативності (граматика, орфографія, синтаксис) у відповідності до освітніх стандартів мови перекладу;
- доступності матеріалу для учнів цільової вікової групи;
- правомірності адаптацій, що стосуються авторських текстів (вірші, пісні, художні уривки);
- якості перекладу е-додатків — у т.ч. інструкцій, відео, інтерактивних вправ.

II. Критерій та індикатори для здійснення експертизи

Об'єкти грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин, повинні відповідати основним індикаторам визначеного критерію.

Мова перекладених текстів навчальної літератури

Об'єкти грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин, відтворено з урахуванням специфіки відповідних мов корінних народів і національних меншин.

Індикатори:

- еквівалентність (перекладацька) – збережено відносну рівність змістової, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі та перекладі;
- нормативність – дотримано мовних норм;
- точність – представлено точний переклад термінів; відсутність двозначності, неточностей у формулюванні правил, визначень та завдань; послідовність – використано однакові терміни, слова, вирази тощо, якщо в оригіналі повторюється та сама лексична одиниця;
- логічність – здійснено переходи від однієї думки до іншої зі збереженням під час перекладу форми оригіналу;
- доступність – ураховано особливості перекладу для відповідної вікової категорії здобувачів освіти;
- недискримінаційність – збережено під час перекладу різноманітність здобувачів освіти за статтю, етнічною належністю, соціальним статусом тощо.

Зазначений критерій та його індикатори застосовуються до е-додатка, додаткових ресурсів, у разі їх подання з об'єктами грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин.

Наведемо конкретні рекомендації до кожного критерію, які допоможуть експертам надати точну, обґрунтовану та конструктивну оцінку перекладеного об'єкта.

1. Еквівалентність

Перевіряється відповідність змісту перекладу оригінальному тексту.

Рекомендації:

Порівнюйте не лише дослівність, а смислову точність: чи передано головні ідеї, приклади, поняття.

Особливо уважно перевіряйте терміни, наукові поняття, тематичні ключові слова.

У випадку адаптації (наприклад, заміна віршів), зазначте це окремо та оцініть, чи збережено навчальну функцію.

Типова помилка: переклад відтворює лише форму, але не передає логіку або настанову, властиву оригіналу.

2. Нормативність

Перевіряється відповідність нормам мови перекладу (граматика, орфографія, стилістика).

Рекомендації:

Визначте, чи відповідає переклад офіційним орфографічним правилам мови нацменшини або корінного народу.

Перевірте, чи дотримано норм ділового та освітнього стилю, якщо такі є в освітньому мовному просторі.

Зверніть увагу на узгодження назв, заголовків, офіційних термінів.

Типова помилка: калькований переклад, що суперечить синтаксису цільової мови.

3. Точність

Перевіряється точність відтворення чисел, назв, географічних, історичних та наукових фактів.

Рекомендації:

Перевіряйте правильність числових форматів (розділення тисяч, десяткові знаки).

Назви установ, міст, дат, одиниць виміру — мають бути або залишені в оригіналі, або перекладені згідно з нормативом мови перекладу.

Особливо важливі параграфи зі статистикою, науковими визначеннями, картами.

Типова помилка: переклад чисел у форматі, неприйнятному для цільової мови (наприклад, 1,5 замість 1.5 або навпаки).

4. Послідовність

Перевіряється внутрішня узгодженість стилю та термінів у всьому тексті.

Рекомендації:

Вибрані терміни мають використовуватись стабільно протягом усього тексту.

Уникайте ситуацій, коли той самий термін перекладено кількома різними способами.

Оцініть, чи збережено структуру рубрик, елементів (наприклад, повторюваних мовних інструкцій, умов завдань тощо).

Типова помилка: використання синонімів для одного терміну без потреби, що вводить учнів в оману.

5. Логічність

Перевіряється зрозумілість викладу, логіка структури тексту, побудова речень.

Рекомендації:

Текст має бути логічно зв'язаний: переклад не повинен порушувати хід міркувань.

Особливо перевіряйте пояснення до задач, інструкції до завдань.

Оцініть, чи переклад не спотворює логіку оригіналу (наприклад, не створює двозначності в питанні).

Типова помилка: при адаптації втрачено зв'язок між умовою задачі та запитанням.

6. Доступність

Перевіряється відповідність тексту віковим і мовним особливостям учнів.

Рекомендації:

Переклад має бути доступним для учня, який володіє мовою перекладу як рідною або першою освітньою.

Зверніть увагу на довжину речень, складність слів, абстрактність понять.

Якщо текст був адаптований — оцініть, чи збережено навчальний зміст без ускладнень.

Типова помилка: мова перекладу надто академічна або штучна для молодших школярів.

7. Недискримінаційність

Перевіряється відсутність стереотипів, дискримінаційних висловів, упереджених оцінок.

Рекомендації:

Особливо уважно аналізуйте приклади, які згадують етнічні групи, релігії, гендер.

Перевірте, чи переклад не додає культурно неприйнятного забарвлення (навіть ненавмисно).

Порівняйте з оригіналом: чи збережено нейтральний тон і повагу до різноманіття.

Типова помилка: у перекладі з'являються оцінні формулювання, яких не було в оригіналі.

Блок про е-додатки / ресурси

Якщо подано е-додаток — оцінюється повнота перекладу інтерфейсу, субтитрів, інструкцій.

Рекомендації:

Перевірте, чи доступний весь функціонал мовою перекладу.

Особливо звертайте увагу на **завдання з відео, озвучення**, текстові інструкції до вправ.

III. Обґрунтування висновку

Експертна оцінка про відповідність перекладу змістових частин об'єктів грифування змісту оригінальних об'єктів грифування зосереджена на дотриманні критерію «Мова перекладених текстів навчальної літератури». Зразок оформлення експертного висновку подано нижче — він покликаний уніфікувати підхід до оцінювання та полегшити процес надання фахового зворотного зв'язку.

У формі експертного висновку експерт у разі оцінки «потребує доопрацювання» або «потребує суттєвого доопрацювання» за відповідним індикатором має **обов'язково** заповнити колонку «зауваження / коментарі», у якій зафіксувати номери відповідних параграфів, тем, завдань, сторінок тощо, на підставі яких було зроблено висновок.

У полі «Примітки» радимо вказувати:

- специфіку адаптацій, які, на Вашу думку, потрібні;
- додаткові пропозиції щодо покращення матеріалу.

Експерт має враховувати, що переклад навчальної літератури є не лише мовною трансформацією, а й культурною адаптацією, яка повинна відповідати віковим, лінгвістичним та пізнавальним особливостям учнівської аудиторії.

У разі виявлення змістових чи методичних невідповідностей експерт може рекомендувати:

- адаптацію або уточнення термінології;
- отримання дозволів на адаптацію авторських текстів;
- доопрацювання перекладу змістових частин / електронних додатків або інструкцій до них.

Експертиза перекладених навчальних видань є важливою ланкою в забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від мовної приналежності. Вона має базуватися не лише на фаховості, а й на повазі до мовної та культурної ідентичності кожної національної спільноти.

Усі висновки експерта мають бути аргументованими, лаконічними та зорієнтованими на покращення якості освітнього продукту.

Експертний висновок

(експертна оцінка про відповідність перекладу змістових частин об'єкта грифування
змісту оригінального об'єкта грифування)

(назва, клас, авторський колектив, видавництво, обліково- видавничі аркуші)

На експертизу подано:		
Підручник/посібник		
Е-додаток / додатковий ресурс		
Критерій, індикатори експертизи	Реалізованість критерію	
	- реалізовано - потребує доопрацювання - потребує суттєвого доопрацювання	зауваження / коментарі (із зазначенням номерів параграфів / тем / завдань, сторінок тощо)
Мова перекладених текстів навчальної літератури		
Оцінка реалізації змістових компонентів навчального контенту		
Еквівалентність		
Збережено основні поняття, навчальні ідеї, зміст параграфів;		
При адаптації художніх текстів/вправ збережено навчальну мету;		
Відсутні пропуски, смислові спотворення, випадки невідповідності;		
Збережено структуру викладу, послідовність подачі думки.		
Нормативність		
Усі тексти відповідають чинному правопису мови перекладу;		
Ужиті мовні конструкції є типовими для освітнього стилю;		
Відсутні кальки, штучні або незрозумілі синтаксичні конструкції;		
Дотримано норму назв, географічних об'єктів, власних імен.		
Точність		
Фахові терміни перекладені відповідно до усталеної термінології;		
Назви міст, історичних подій, діячів не спотворено;		
Усі числові значення, величини, дати збережено точно;		
Числа оформлено згідно з нормами (роздільники десяткових знаків, формат дати тощо).		
Послідовність		

Один і той самий термін перекладено однаково в усіх параграфах;		
Повторювані інструкції, умовні позначки або рубрики — без варіативності;		
У тексті немає суперечливих формулювань або стилістичних збоїв;		
Візуальна та структурна єдність збережена (заголовки, маркування).		
Логічність		
Речення побудовані зв'язно, з чіткими причинно-наслідковими зв'язками;		
Інструкції до завдань не викликають двозначностей;		
Переклад не суперечить логіці викладу (приклад – запитання, яке не впливає з умови);		
Структура параграфа/завдання не зруйнована перекладом.		
Доступність		
Мова відповідає віковим і пізнавальним можливостям учнів;		
Відсутні надмірно складні конструкції, довгі речення або незрозуміла лексика;		
У разі адаптації збережено сенс, але спрощено форму;		
Тексти легко читаються і мають навчальне навантаження.		
Недискримінаційність		
Відсутні зневажливі або упереджені формулювання щодо раси, релігії, статі, національності;		
Всі приклади культурно нейтральні або адаптовані до місцевого контексту;		
Переклад не створює змісту, що може викликати соціальне відторгнення;		
Збережено інклюзивність, притаманну оригінальному тексту.		
Е-додаток / додатковий ресурс (за умови подання)		
Е-додаток перекладено відповідно до мови підручника;		
Відео має субтитри або дублювання, які не спотворюють сенс;		
Структура додатку відповідає структурі та змісту підручника;		
Елементи керування інтерфейсу інтуїтивно зрозумілі користувачу.		
*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):		
Висновок:		
Пропоную:		
надати позитивну експертну оцінку про відповідність перекладу змістових частин об'єкта грифування змісту оригінального об'єкта грифування;		

направити на доопрацювання;
відхилити;
залишити попередньо ухвалені рішення без змін;
інші рішення, що визначені Порядком

	Підпис	ПІБ (повністю)
--	--------	-------------------